

YAHYÂ EFENDİ VE ESERLERİ

Betül SAYLAN*

Hayatı

Yahyâ Efendi, 900/1495'te Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Annesi Trabzonlu olup, babasının Şamlı veya Amasyalı olduğu rivâyet edilmektedir. Babasının Trabzon kadılığı vazifesi esnasında doğmuştur. O dönemde II. Bâyezid'in (ö. 918/1512) oğlu Şehzâde (Yavuz Sultan) Selim (ö. 926/1520) Trabzon'da sancak beyi olarak bulunmaktaydı. Bu vazife esnasında dünyaya gelen Kânûnî Sultân Süleyman (ö. 974/1566) Yahyâ Efendi'nin sütkardeşi ve ömür boyu arkadaşı olmuştur.¹ Nitekim Evliyâ Çelebi *Seyâhât-nâmesi*'nde, her iki ismin bir Rum kuyumcu ustasından ders aldıklarını haber vermektedir.² Yahyâ Efendi, Yavuz Sultân Selim'in tahta çıkmasının akabinde Sultân'ın maiyeti ile birlikte İstanbul'a gitmiştir.³ Burada Zenbilli Ali Efendi'nin derslerine devam etmiştir. Zenbilli Ali Efendi'den önce başka hocalardan da eğitim görmüştür. Kaynaklar bu isimlerin Cürceyn Alâaddîn Ali Efendi (ö. 933/1526), Kara Dâvûd İzmitî (ö. 948/1541), Gelibolulu Mustafa Muslihiddîn Efendi (ö. 969/1572) olduğunu bildirmektedir.⁴ Sadece dinî ilimlerde değil, riyâziyye, hendese, hikemiyye, felekiyye ve tıp gibi birçok sahada bilgi sahibidir.⁵ Tahsilinin ardından Fatih'te Canbaz Mustafa, Hacıhasanzâde, Efdâliye Medreseleri'nde, Gebze'de Çoban Mustafa Paşa Medresesi'nde, Üsküdar'da Mihrimah Sultan Medresesi'nde ve 960/1553 yılından itibaren Sahn-ı Semân Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. 962/1555'de Kânûnî Sultân Süleyman'a yazdığı bir arıza sebebiyle emekliye sevk edilmiştir. Bu durum başlangıçta kırgınlıklara sebep olsa da sonraki dönemlerde Kânûnî ile ilişkilerinin düzeldiğini kaynaklar bildirmektedir.⁶ Kânûnî Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim'in Yahyâ Efendi ile babasının dostluğu ile ilgili olarak "Babam Yahyâ Efendi'nin bir dediğini iki etmezdi. O saraya hiç gelmez, ama sultan babam onun ayağına giderdi" dediği bildirilmektedir.⁷ Beşiktaş'ta şu anda türbesinin bulunduğu civarı satın alarak burada medrese, hamam, çeşmeler bina ettirerek burada bir müessese oluşturmuştur. Hayatının geri kalan kısmını burada geçirmiş, 9 Zilhicce 978/4 Mayıs 1571'de kurban bayramı gecesini vefat etmiştir. Cenazesi dönemin şeyhülislâmı Ebûsuûd Efendi (ö. 982/1574) tarafından Süleymâniye Câmii'nde kıldırılmış ve dergâhın yanına defnedilmiştir. Bugün ziyaretgâh olan türbe, Kânûnî Sultân Süleyman'ın oğlu II. Selim (ö. 982/1574) tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır.⁸ Bu türbe, II. Selim'in babasının dostuna

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, betulsaylan@trabzon.edu.tr.

¹ Heath W Lowry, "Trabzon'dan İstanbul'a: Kanunî Sultan Süleyman ve Sür Karındaşı Yahya Efendi Arasındaki İlişki", *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi ve Bursa*, ed. Burcu Kurt, (Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2019), 28.

² Lowry, "Trabzon'dan İstanbul'a", 28-29.

³ Haşim Şahin, "Yahyâ Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/243.

⁴ İsmail Yüce, *Beşiktaşlı Yahyâ Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993), 18-19.

⁵ Şahin, Yahyâ Efendi", 43/243.

⁶ Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz (İstanbul: Kitabevi, 2015), 2/123; Şahin, "Yahyâ Efendi", 43/243.

⁷ Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf-Anadolu'da Süfiler; Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2003), 283.

⁸ Şahin, Yahyâ Efendi", 43/244.

bir hediyesi olarak değerlendirilmiştir.⁹ Yahyâ Efendi'nin sağlığında ve vefatından sonra türbe birçok ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Bilhassa gemicilerin sefere çıkmadan önce Yahyâ Efendi'yi ziyaret ederek dua talep ettikleri bilinmektedir.¹⁰

Kânûnî Sultan Süleyman'ın yeğeni Şerîfe Hâtun ile evli olan Yahyâ Efendi'nin Şeyh İbrahim ve Şeyh Ali isminde iki oğlu olduğu bilinmektedir. Annesi, eşi ve oğulları da türbede medfündür.

Halk tarafından çok sevilen, tasavvufi kimliği ile bilinen Yahyâ Efendi'nin tarikatı hakkında Üveysî olmasından başka bilgi bulunmamaktadır. Nitekim Yahyâ Efendi'nin silsilesi, Yahyâ Efendi Tekkesi olarak bilinen tekkenin meşihati bulunmamaktadır.¹¹ Bununla birlikte *Sefîne-i Evliyâ*'da Nakşibendiyye ricâli arasında zikredilmiştir.¹² Yahyâ Efendi, tarikat erbâbı arasında itibar gören bir isim olmuştur. Tekkede “şeyh” olarak bulunan kişi türbedarlık vazifesi ile vazifeli bulunmaktadır. Bir dönem türbedarlık yapan Şeyh Yûsuf Efendi ve damadı Şeyh Ali Efendi Nakşibendiyye'ye müntesip olmaları ve Nakşî ziyaretçilerin ziyaretlerinin çokluğu sebebiyle pazartesi-Perşembe günleri Hatm-i Hâcegân icrâ etmişlerdir.¹³ Türbede ağırlıklı olarak Nakşibendiyye ve Kâdiriyye tarikatı mensupları görev yapmıştır. Türbenin en son türbedarı Nakşibendiyye'den ve Kâdiriyye'den icâzetli Abdülhayy Öztoprak'tır. (ö. 1961)

Eseri

Dîvân

“Müderrişî” mahlası ve aruz vezniyle şiirler kaleme alan Yahyâ Efendi'nin şiirleri vefatından sonra *Dîvân* olarak tertip edilmiştir. Eserin bilinen tek nüshası Millî Kütüphâne Fahri Bilge Bölümü'nde 210 numara ile kayıtlıdır.¹⁴ 3 mesnevî, 113 gazel, 2 murabba', 1 müseddes, 1 ilâhî, 1 kıt'a, 6 müfred, 3 nazm, 2 matla', 3 makta' ve 33 beyit bulunan *Dîvân*'ın ilk sayfasında “Hâzâ Dîvânu Hazret-i Yahyâ Efendî Beşiktâşî kuddise sirruhu'l-azîz” ibaresi bulunmaktadır. Varaklarının karışık tertip edildiği anlaşılan eserin ilk şiirinden önce “Dîvân-ı Beşiktâşî Yahyâ Efendi” başlığı bulunmaktadır. Ardından mesnevî tarzındaki ilk şiir;

Çü bismillâh Qur'an'a oldu miftâh
Ânınla feth ider her bâbı Fettâh

mısrâlarıyla başlar.

Beşiktâşlı Yahyâ Efendi ve *Dîvân*'ı üzerine 1993'te İsmail Yüce,¹⁵ 2014'te Enis Tombul,¹⁶ 2019'da Hilal Otyakmaz¹⁷ tarafından üç yüksek lisans çalışması yapılmıştır.

⁹ Lowry, “Trabzon'dan İstanbul'a”, 32.

¹⁰ Vassâf, *Sefîne*, 2/121.

¹¹ Şahin, Yahyâ Efendi”, 43/244.

¹² Vassâf, *Sefîne*, 2/120-127.

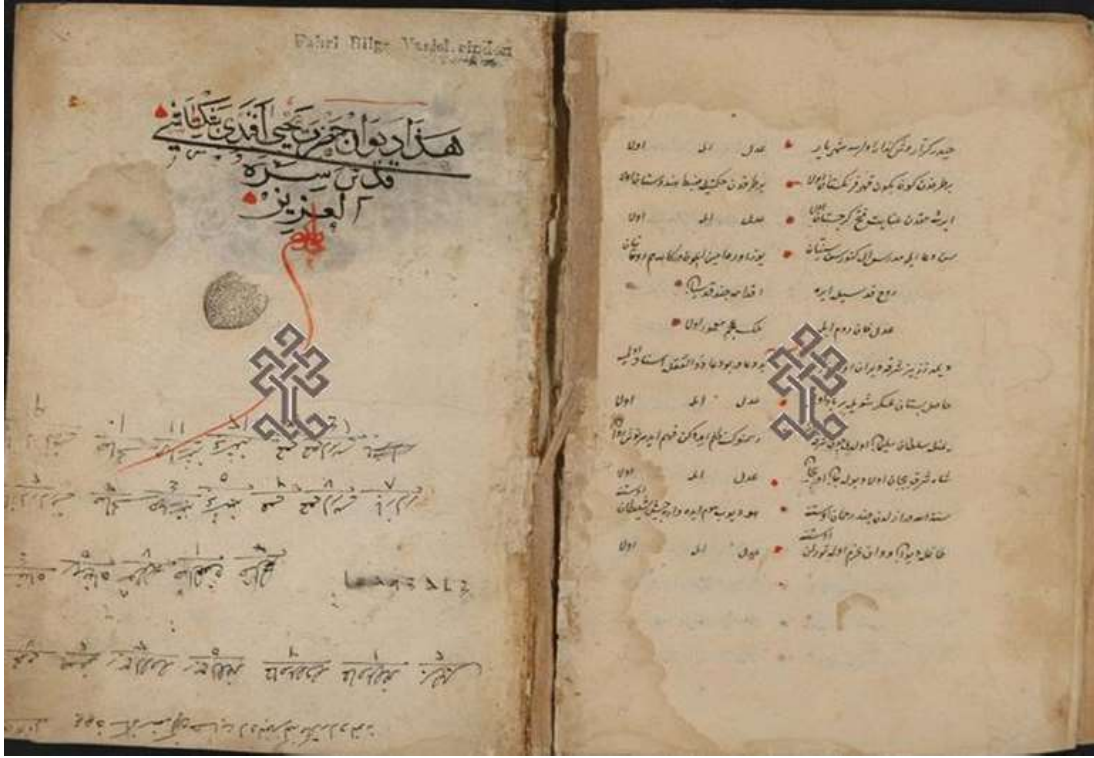
¹³ Vassâf, *Sefîne*, 2/127.

¹⁴ Hilal Otyakmaz, *Beşiktâşlı Yahyâ Efendi ve Dîvân'ında Muhabbet Kavramı*, (Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 27.

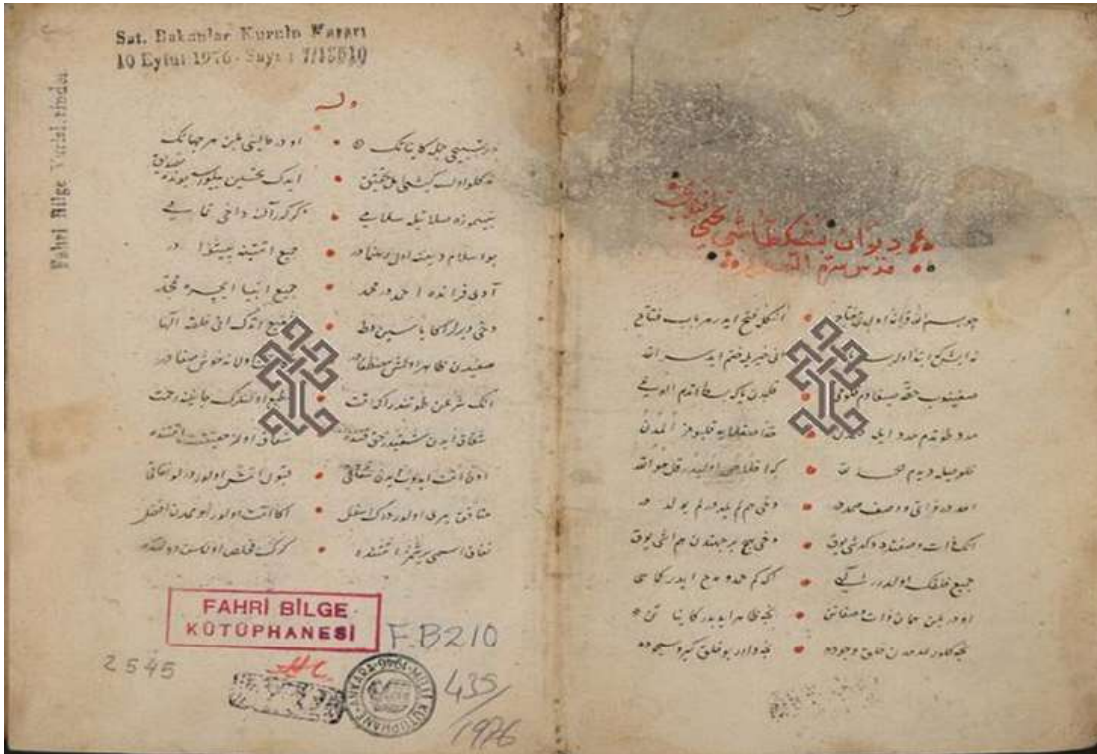
¹⁵ İsmail Yüce, *Beşiktâşlı Yahyâ Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993).

¹⁶ Enis Tombul, *Beşiktâşlı Yahya Efendi Divanı: Metin Ve İnceleme*, (Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

¹⁷ Hilal Otyakmaz, *Beşiktâşlı Yahyâ Efendi ve Dîvân'ında Muhabbet Kavramı*, (Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

Resim 1: Dîvân'ın ilk sayfası

Resim 2: Dîvân'ın ilk şiiri

Muhtevâsı

Şiirlerinde sadece sanatlı bir söylemi öncelemeyerek sûfiyâne tavsiyelerde bulunan Yahyâ Efendi şiirlerinde dünya hayatından bahsetmekte, zaman zaman iç muhasebe yapmakta, Kânûnî Sultan Süleyman'a tavsiyeler vermektedir.¹⁸ Şiirlerinde değindiği tasavvufî kavramlar şöyle sıralanabilir: Vahdet-i vücûd, mutlak mevcûd, mutlak fâil, kanâat, uzlet, tevâzû, melâmet, dünya hayatının geçiciliği, ilâhî aşk, gönül. Ayrıca döneminin siyâsî ve sosyal konularına değinmektedir: XVI. yüzyılda kendini gösteren Râfızîlik, Osmanlı Devleti'nin fetih politikası Yahyâ Efendi'nin eserlerinde yer bulan önemli konulardır. Yahyâ Efendi'nin şiirlerinde bazı kesimler eleştiri oklarından kurtulamamışlardır. Bunlar arasında kaba zâhidler ve cahil sûfiler, ilmiyle âmil olmayan âlimler, mevki peşinde olanlar ve zamanın yöneticileri bulunmaktadır.¹⁹ Bunun dışında günlük hayata ait II. Selim döneminde yaşanan vebâ salgını, şarap ve boza yasakları, pirinç ve hububat kıtlığı, fırtına, ısınma problemi, tabiat, yemek kültürü, uyuşturucu maddeler, divan şiiri ve şâirleri gibi konulara da şiirlerinde yer vermiştir.²⁰

Kaynakça

- Lowry, Heath W. "Trabzon'dan İstanbul'a: Kanunî Sultan Süleyman ve Sür Karındaşı Yahya Efendi Arasındaki İlişki". *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi ve Bursa*. ed. Burcu Kurt. 27-33. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2019.
- Otyakmaz, Hilal. *Beşiktaşlı Yahyâ Efendi ve Dîvân'ında Muhabbet Kavramı*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Öngören, Reşat. *Osmanlılar'da Tasavvuf-Anadolu'da Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Şahin, Haşim. "Yahyâ Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/243. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Tombul, Enis. *Beşiktaşlı Yahya Efendi Divanı: Metin Ve İnceleme*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Vassâf, Osmanzâde Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ*. haz: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz. 2. Cilt. İstanbul: Kitabevi, 2015.
- Yüce, İsmail. *Beşiktaşlı Yahyâ Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993.

¹⁸ Şahin, Yahyâ Efendi", 43/244.

¹⁹ Enis Tombul, *Beşiktaşlı Yahya Efendi Divanı: Metin Ve İnceleme*, (Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 38-49.

²⁰ Tombul, 73-91.